

ARKİTEKT

Mimarlık
ve sanat tarihi dergisi.

Batı ülkelerinde aynı konuda çıkan dergilerin Türkçe bir benzeri olarak Abidin Mortaş, Abdullah Ziya Kozanoğlu, S. Akkaynak, Sedat Hakkı Eldem, Faruk Çeçen, Ş. Balmumcu ve Zeki Sayar adlı genç mimarlar tarafından hazırlanarak 1931 yılında yayımlanmaya başladı. Başlangıçta *Mimar* adını taşıyan derginin idaresini Zeki Sayar üstlenmişti. Ayda bir sayı çıkması planlanan dergi, bazan da iki ayda tek sayı halinde basılıyordu. Yayımlı yalnız II. Dünya Savaşı yıllarında (1941-1942) duraklamış, bir ara iki ayda bir sayı olarak yayımlanmış, 1950'den sonra ise üç ayda bir çıkmak suretiyle yaşamaya devam etmiştir. Derginin adı 1935'te *Arkitekt* olarak değiştirilmiştir. Önceleri başlığının altında yer alan "Yapı sanatı, şehircilik ve dekoratif sanatlar dergisi" ibaresi ile tanıtılan dergi, daha sonra "Mimarlık, şehircilik ve belediyeçilik dergisi" olarak takdim edilmiştir. Sonraki yıllarda benzeri bazı dergilerin çıkmasına rağmen Türkiye'nin en eski ve belirli prensipleri olan bir mimarlık, sanat, sanat tarihi ve hatta arkeoloji dergisi mahiyetinde olan *Arkitekt*, 1979 yılında 48. cildini tamamladıktan sonra yayın hayatına son vermiştir.

1930'dan itibaren Türkiye'de yapılan şehir planlamaları ile kamu ve özel mükiyetlere ait bazı yapıların plan, proje ve resimlerini yayımlayan dergi, mimarlıkla ilgili yabancı kitap ve dergilerden bazı tercümelere de sayfalarını açmakla kalmamış, aynı zamanda çeşitli sanat hareketlerine dair haberlere ve özellikle Türk sanat tarihine büyük ölçüde yer ayırmıştır. Bunların arasında, ilk defa *Arkitekt*'te yayımlanan pek çok tarihi belge ile bilhassa bazı Türk eserlerinin plan ve rölevelleri bulunmaktadır. Türk sanat tarihi ve arkeoloji hakkındaki araştırma makaleleri Tahsin Öz, A. Süheyl Ünver, Necmettin Emre, Kemal Altan, Zarif Orgun, Halim Bakı Kunter, A. Samim Ülgen, İzzet Kumbaracılar, Rüstem Duyuran, Mahmut Akok ve daha birçok araştırmacının imzalarını taşımaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Zeki Sayar, "Yirmibeşinci yıl", *Arkitekt*, sy. 282, İstanbul 1955, s. 147, 163; R. Ekrem Koç, "Arkitekt", *İst.A.*, II, 1033-1034.

SEMAVİ EYİCE

ARMA

Bir otoriteyi
veya bir sosyal statüyü ifade eden
ve üzerinde yer aldığı nesneyi,
taşıdığı fikir ve otoriteye bağımlı
veya mensup kılan tanıtıcı şekil.

Avrupa şövalyelerinin savaş sırasında tanınmak için, seçtikleri bazı şekilleri özellikle kalkanlarına ve diğer silâhlarına işletmelerinden dolayı, Latince'de "kalkan" ve "silâh, zırh, ordu" anlamlarını taşıyan arma, armorum kelimesi, Ortaçağ'dan itibaren bu tür alâmetlerin de adı haline gelmiştir. Daha sonraları kalkanlardaki bu şekiller şövalyelerin ahfadı tarafından asâletlerinin belirtisi olarak benimsenmiş ve ortaya çok çeşitli armalar çıkmıştır. Bugün bunları incelemek üzere heraldry adı verilen başlı başına bir araştırma dalı mevcuttur. Arma, bazan tek şekil bazan da birkaç şeklin kompoze edilmesiyle ortaya çıkar ve her figür veya motifin ayrı ayrı, meydana getirdikleri bütünün de genel bir anlamı bulunur. Bütün dünyada görülebilen armaların kompozisyonlarında genellikle hayvan, hayalî hayvan, silâh, yıldız ve çiçek gibi motifler yer almaktadır.

Eski Türkler arma mahiyetindeki hayvan şekillerine *ongun* adını vermişlerdir. Attilâ'nın bayrağında bir kuş resminin

bulunduğu, Göktürk bayrağında ise bir kurt başının yer aldığı bilinmektedir. Türkler'de yırtıcı hayvanlar eskiden beri boyların sembolü olarak saygı görmüştür. Anadolu Selçukluları sikkeler, seramik ve çini eserlerle taş ve madeni süslemeler üzerinde arma olarak çift başlı kartal motifini kullanmışlardır. Bazan "es-sultân" ibaresiyle birlikte kullanılan, kanatları ve pençeleri iki yana açılmış çift başlı kartalın bir hâkimiyet sembolü olduğu anlaşılmaktadır. Osmanlılar'ın figürlü tasvirlerle rağbet etmedikleri ilk dönemlerde devlet arması olarak sultanın tuğrası kullanılmıştır. Ancak ordu da, özellikle Yeniçeri ortalarında armalı flamaların yer aldığı ve her biri bir başka ortayı ifade etmek üzere kılıç, hilâl, fil ve ejder gibi figürlerin kullanıldığı bilinmektedir. Daha geç devirlerde ortaya çıkan devlet arması, Batılı bir anlayışla düzenlenmiş çok unsurlu ve simetrik bir kompozisyonudur. Detaydaki bazı farklılıkları uzun süre kullanılan bu armanın ana hatlarını, üstte bir daire içinde padişahın tuğrası ve onu alttan kavrayan içi kitâbeli bir hilâl, ortada bir rozet motifini çeviren on altı yıldızlı bir madalyon ve bunun iki yanında merkezden yanlara doğru açılan ayyıldızlı iki sancak ile arkalarından çıkarak yine yanlara doğru yayılan silâh, terazi ve kitap gibi sembolik değere sahip çeşitli eşya figürü oluşturmaktadır. Resmî devlet arması ve bir süs unsuru olarak bol miktarda kullanılan bu kompozisyon II. Mahmud devrinde bozulmaya başlamış ve II. Ab-

Arkitekt'in 1. sayısının iç kapağı

Kapalıçarşı'nın Nuruosmaniye Kapısı'ndaki Osmanlı Devleti arması - İstanbul

